

## A székelykeresztúri kályhacsempe két feliratának olvasata



A Benkő Elek és Székely Attila nevéhez kötődő, *Középkori udvarház és nemesség a Székelyföldön* címet viselő kötet<sup>1</sup> 258. oldalán régi, „írott” kályhacsempe fényképe látható (lásd mellékelt ábránkat). A szerzőpáros megállapította: „A ló hasa alatt pentagramma és olvashatatlan felirat” van, keletkezési kora a „16. század”.<sup>2</sup>

A feliratot magam mutattam be egy közleményemben.<sup>3</sup> A cikkhez szükséges adalékokat Székely Attila bocsátotta a rendelkezésemre, ismételt köszönetet mondok segítségéért. Összefoglalóm a *Titkok a rovásírásban* című könyvemben is megjelent.<sup>4</sup> Akkor a következőket írtam: „Megadtuk a jelek föltételezett hangértékeit, de adósak maradtunk a végleges olvasattal.” Most megpróbálkozunk az olvasattal is, mivel a szükséges történeti adatok birtokában vagyunk. Előbb a csempetükör alján levő jelsorral foglalkozunk, az olvasat jobbról balra halad.

Az első írásjegy kétpontos ipszilon. Latin (magyar) betű, első szöveg-emlékeinkben és az 1500-as évek elején írt kódexekben I és J hangértékű. Mi most I-nek minősítjük. A második graféma a székely (magyar) rovásírás T betűje. Tökéletes mását láthatjuk az 1501-ben keletkezett csíkszentmik-

lósi–csíkszentmihályi feliratban, mintha ugyanazon kéztől származnának. Az olvasat: IT (=itt). A korai rovás emlékekben nem jelölték a más-salhangzók hosszúságát.

A következő betű már összevont jel, három rovásbetűt foglal magába: RDI. Elég sokáig a RéDeI, illetve eRDeI feloldásokra gondoltunk, de rájöttünk a legegyszerűbb, a legvilágosabb és legvalószínűbb jelentésre: ReDI, azaz RőDI. A második e vagy ő magánhangzó ugratva van. Családnévünk történeti adatait Kázmér Miklós könyvében<sup>5</sup> találtuk meg: 1453: Rewdy Emereh (Kolozsvár), Redy; 1454: Redy János; 1513: Petrus Rewdy stb.

A családnév tehát két formában fordul elő: Rődi (ew=ő), illetve Redi. Eme összevont betűcsoport után nincs szóköz, régi rovásfeliratainkban gyakoriak az egybeírt szavak.

A következő írásjegyek, az L és az A a latin betűkészletből valók, ez kétségbevonhatatlan. És biztosnak látszik az utolsó betű is: rovásírásunk úgynevezett mély hangú K betűjével azonos. A három betű tehát a LAK szót adja, jelöli a helyet, „ahol valakinek az otthona, állandó szállása van”. A felirat tehát így hangzik: ITt ReDI (RőDI) LAK. Kisbetűkkel az ugratott grafémákat jelöltük. Volt olyan elgondolásunk, hogy az utolsó betű esetleg SZ lenne, ezt most mellőzzük.

A ló két hátsó lába között is van felirat, az első betű (szintén jobbról balra haladva) K hangértékű, az úgynevezett magas hangú K-t adja. Ezt két betűből álló ligatúra követi. Első látszatra a latin A betűre gondoltunk, ezt viszont elvetettük, mivel az alsó betűhalmazban levő A más megépítésű, pedig a két felirat minden bizonnyal egyetlen személytől származik. Marad a betűk rovásírás jellege.

Olvasat szempontjából két megoldás lehetséges: SZ I vagy T I. Betűugratást feltételezve, a következő eredményekhez jutottunk:

1. KeSZI családnév: XV. század: Kezi (Bihar m.); 1493: Kezi (Szatmár m.); 1555: Kezi István (Kolozsmonostor).<sup>6</sup>

2. KuTI családnév: 1457: Kwthy Gergely (Kolozsmonostor); 1550: Petro Kuthy;<sup>7</sup> 1570: Kwthy Antalné.<sup>8</sup>

3. Kati családnév: 1437: Kathi (Szatmár m.); 1569: Kathy (Bihar m.); 1590: Katj András (Udvarhelyszék) stb.<sup>9</sup>

Meglátásunk szerint a KaTI megnevezés állatnévként is számításba jöhet.

Muszáj szólnunk arról, hogy a két felirat néhány betűjének kormeghatározó szerepe van. A kétpontos ipszilon az 1500-as évek elején írt kódexekben gyakori. A XVI. század második felében a kolozsvári Heltai nyomda termékei nagyban egységesítették a betűhasználatot, így használata gyérül. Az Itt szó T-je és a LAK szó K-ja a XVI. század eleji emlékekben „divatos” betűknek számítottak. A KeSZI szó K betűje hasonló formában csak a nikolsburgi rovásbécében fordul elő, ez pedig az 1400-as évek második feléből való. A DI összevont jel közeli két társa a DA és DU ligatúra, mindkettő megtalálható a bolognai rovás emlékekben (XV. század vége). És analógiát látunk a SZI és SZN két ligatúra között is, az utóbbi a homoródkarácsonyfalvi emlékből való (XIII. század eleje, közepe).

Mindezek figyelembe vételével leszögezhetjük: a székelykeresztúri kályhacsempe két felirata 1500 körül keletkezett. Tehát nem módosítunk a 2000-ben közölt írásunk következtésesein.

**Ráduly János**

1. Benkő Elek – Székely Attila: *Középkori udvarház és nemesség a Székelyföldön*. Budapest, 2008. A könyv Gál Erika *A székelykeresztúri késő középkori udvarház állatsontleletei* című tanulmányát is tartalmazza.

2. Benkő – Székely: i. m. 257-258.

3. Ráduly János: *A székelykeresztúri kályhacsempe vegyes rovásjegyei*. In: Népújság, LII. évf. (2000. szeptember 9.) 211. sz. 4.

4. Ráduly János: *Titkok a rovásírásban*. Székelyudvarhely, 2004. 53–55.

5. Kázmér Miklós: *Régi magyar családnevek szótára. XIV–XVII. század*. Bp., 1993. 901.

6. Uo. 588.

7. Uo. 654-655.

8. *Erdélyi Magyar Szótörténeti Tár*. Szerk. Szabó T. Attila. VII. köt. Budapest–Bukarest, 1995. 676.

9. Kázmér Miklós: *Régi magyar családnevek szótára. XIV–XVII. század*. Bp., 1993. 562.